

УДК 82.09: 929*Чугуї
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-21>

Ірина ФЕСЕНКО,
orcid.org/0000-0001-8340-2192
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецтвознавства та кафедри філології
Харківської державної академії культури
(Харків, Україна) spring2007@ukr.net

БІОГРАФІЧНА ДРАМА О. ЧУГУЯ «ЗРАДЛИВА ДОЛЯ» В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Досліджено особливість біографічного дискурсу в літературній творчості О. П. Чугуя, зокрема проаналізовано драматургічний портрет засновника Харківського університету Василя Назаровича Каразіна (створеного письменником у п'єсі «Зрадлива доля»).

Розкрито сюжетно-композиційну особливість п'єси О.П. Чугуя. Доведено, що доля Каразіна виявилася несправедливою, незважаючи на його надзвичайну обдарованість, працьовитість і добropорядність, а його заслуги тривалий час недооцінювались або приписувались іншим, а сама постать нерідко обливалася брудом. Зазначено, що майстерність О. Чугуя виявилася передусім у вмінні вдало використати елементи детективного сюжету для всебічного показу багатогранної діяльності В. Каразіна, великого значення його відкриттів, з'ясування своєрідності його світогляду та особливостей характеру.

Підкреслено також, що особливістю сюжетного розвитку цієї п'єси є те, що з картинами допиту постійно чергуються картини сну або появи привида в одязі ката. Вони є не лише виразним контрастом до тюремної дійсності, а й найкращим засобом розкриття характерів головних персонажів.

Закцентовано увагу й на високій діалогічній та монологічній майстерності О.П. Чугуя при змалюванні художніх портретів п'єси «Зрадлива доля».

Доведено, що п'єса О. Чугуя «Зрадлива доля» засвідчує цілковите освоєння письменником біографічного жанру в процесі драматургічного відтворення дійсності, майстерне використання прийомів і засобів драматургічної поетики, зокрема у виборі конфлікту та персонажів. Завдяки цим якостям п'єси особистість В. Каразіна постає в усій її багатогранності та привабливості, максимально наближеною до реальної дійсності, незважаючи на використання в п'єсі деяких елементів художнього домислу.

Підкреслено, що драматургічний портрет «Зрадлива доля», створений О. Чугуєм, може стати в нагоді не лише викладачам вищої та середньої школи, а й усім шанувальникам і майстрам художнього слова та театрального мистецтва, а відтак, заслуговує на сценічне втілення.

Також окреслено перспективи для подальшого, більш поглибленого, прочитання твору як цілісного і художньо-неповторного зразка в контексті багатогранного драматургічного доробку митця.

Ключові слова: п'єса, біографічна драма, драматургічний портрет, художній портрет, діалог, монолог.

Iryna FESENKO,
orcid.org/0000-0001-8340-2192
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Art History Department and the Philology Department
Kharkiv State Academy of Culture
(Kharkiv, Ukraine) spring2007@ukr.net

BIOGRAPHICAL DRAMA OF O. CHUGUY'S "CHANGEABLE FATE" IN THE CONTEXT OF MODERN CULTURAL SPACE

Despite the fact, that literary work of O.P. Chuhuy has already become an object of scientific research by A. Novikov, T. Kononchuk, T. Virchenko, O. Telechova, I. Kurilenko (Fesenko) and others, drama portrait still remains unnoticed by literary critics.

The aim of the author's research is an attempts to analyze the chosen type of biographical work which requires keeping a specific filling of measure while using actual material and fiction.

The main attention is concentrated on analyzing the bibliographical portrait of V. Karazin, the founder of Kharkiv University, created by O.P. Chuhuy in his play «Changeable fate» (which appeared in 2003), reflecting his versatile activity aimed of defending the rights of the Ukrainian people for their identity, realizing cultural and enlightenment process in their native language.

A high mastery of the author in plot creating, in building up characters, very often by just a few phrases, making up monologs and dialogues, independent of space and time, for that matter, in widely using folklore in confirmed. The important role of drama portrait for achieving of genre diversity of the authors plays is emphasized.

The play «Changeable fate» by O.P. Chuhuy testify to complete mastery of biographical genre in the process of drama reflection of the reality, great mastery of using techniques and means of poetics, in particular, when choosing conflicts and characters capable of fighting either to a complete victory or failure, achieving maximal tension, unity and concentration of action, expressive psychological characteristics.

Thanks to these peculiarities of the play V.Karazin as a personality is shown multi-faceted and attractive way so typical of him, closely connected with social and political events of that time, in particular, with the desembrist community and national liberation movement.

That is why, the drama portrait created by O.P. Chuhuy in «Changeable fate» maybe used not only by the teachers of high and secondary schools but also by all admires and masters of literature, music and theatre and hence is worth of being staged by the talented servants of Melpomene.

Key words: play, biographical drama, dramaturgic portrait, artistic portrait, dialogue, monologue.

Постановка проблеми. Останнім часом у літературознавстві значно посилюється інтерес до поетикальних аспектів драматургічних творів. Це зумовлено передусім тим, що, комплексно вивчаючи специфіку діалогічного мовлення п'єс, їх оригінальної образної системи, жанрових варіацій, ритмічних та композиційних особливостей, можна створити цілісне уявлення про авторську картину світу. Зважаючи на актуальність проблемного поля сучасного літературознавства, з'ясуємо специфіку поетикального дискурсу драматургії Олексія Чугуя, яка на сьогодні все більше і більше привертає увагу читача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що нелегке, але творчо-змістовне життя і численний творчий доробок Олексія Чугуя у різний час досліджувало чимало науковців, зокрема А. Новиков, Т. Конончук, Т. Вірченко, О. Телехова, І. Куриленко (Фесенко), Тхорук Р. та інші. Утім ґрунтовних наукових студій, в яких би комплексно вивчалися поетикальні принципи та закономірності, які діють в художньому світі драматурга, ще надзвичайно мало.

Мета статті — проаналізувати біографічну драму Олексія Чугуя «Зрадлива доля» в контексті сучасного культурного дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід зауважити, що написання п'єси «Зрадлива доля» засвідчило початок освоєння О. Чугуєм біографічного жанру. Загальновідомо, що він не належить до найлегших, незважаючи на наявність фактичного матеріалу про життя і творчість того, кому присвячено художній твір. Адже фактичний матеріал обмежує до певної міри використання художнього домислу, без якого будь-яке мистецтво, у тому числі й художнього слова, не може існувати. Це стосується всіх біографічних творів – поетичних, прозових і драматургічних. Проте кожен із них має свої особливості. Так для останнього з названих є обов'язковим посилення конфлікту не лише в сюжетобудуванні, а й при

розкритті характерів дійових осіб та побудові діалогів.

П'єса «Зрадлива доля» була завершена й оприлюднена в 2003 році. Присвячена вона засновникові Харківського університету Василю Назаровичу Каразіну у зв'язку з відзначенням 200-річного ювілею цього вищого навчального закладу.

Доля цієї особистості виявилася несправедливою, незважаючи на його надзвичайну обдарованість, працьовитість і добропорядність. Заслуги Каразіна тривалий час недооцінювались або приписувались іншим, а постать нерідко обливалася брудом. У радянські часи його характеризували як представника експлуататорського класу з обмеженим світоглядом. А споруджений раніше йому пам'ятник ледве вдалося врятувати від переплавлення в доменній печі.

Із таким трактуванням цієї особистості автор п'єси познайомився ще в студентські роки. Однак, ставши викладачем університету, якому доручили читати курс літератури цього періоду, О. Чугуй детальніше і глибше вивчив життєвий і творчий шлях Василя Назаровичу Каразіна і став більше уваги приділяти його позитивній характеристиці, особливо після здобуття Україною незалежності.

Утім спроби кинути тінь на особистість В.Н. Каразіна не зникли й у кінці ХХ ст. Журналісти, які ганялися за «смаженим», оприлюднювали свої пасквілі на сторінках преси або через телебачення. Вони одержали належну відповідь, у тому числі й від О. Чугуя, який надрукував кілька статей, що аргументовано спростовували фальшиві сентенції кляузників.

Саме ці події й стимулювали написання художнього твору про засновника Харківського університету, який би об'єктивно висвітлював його життєвий і творчий шлях. На думку О. Чугуя, передусім треба було написати драматургічний твір, якого на той час не вдалося віднайти в жодній бібліотеці. Драматична доля В. Каразіна могла

мати найповніше висвітлення саме в цьому різновиді літературної творчості. Однак зробити це було нелегко. Серед великого обсягу матеріалів необхідно було вибрати один епізод, найвигідніший для реалізації цього завдання. Тож не випадково О. Чугуй зосередив свою творчу увагу на відтворенні перебування В. Каразіна за ґратами.

Водночас треба відзначити, що автора п'єси «Зрадлива доля» не спокусила на зображення «екзотика» тюремної дійсності. Він відібрав лише ті епізоди, які найбільше сприяли правдивому і всебічному зображенню трагічної ситуації, в яку незаслужено потрапив В.Н. Каразін. З цією метою в коло основних дійових осіб п'єси було введено не хитрого й підступного (яким найчастіше зображували інші письменники), а розумного й гуманного слідчого Долгова, який стає основним рушієм подальшого розвитку сюжету. Адже ознайомлення з біографією В.Н. Каразіна не просто вразило слідчого, а й різко змінило його погляди.

Уже перший допит свідчить, що слідчий добре обізнаний із біографією В.Н. Каразіна. Намагаючись викликати довіру до себе, він спочатку використовує традиційні для того часу прийоми:

ДОЛГОВ (*повільно ходить по кімнаті, потім зупиняється*). Ну так як, Василю Назаровичу, довго ще будемо мовчати? (*Дивиться на годинник*). Уже минуло півгодини. Чи вам не подобається камера, в яку вас помістили? Тоді доводжу до відома, що це найкраще помешкання в Шліссельбурзькій фортеці. Тут побували не тільки генерали та князі, а й гетьмани та царі. Мусите гордитися і дякувати за надану вам честь, а не грати роль ображеного, який утратив дар мови. Та й у тюрмі ви не перший разочок. І говорити вмієте не гірше Ціцерона. Я читав ваші виступи у так званому Вільному товаристві любителів російської словесності, де ви змагалися в красномовстві з такими ворогами імперії, як Радіщев (Чугуй, 2003: 3-4).

Спроби слідчого довести причетність Каразіна до написання та поширення серед солдатів-бунтівників Преображенського полку листівок антицарського й антикріпосницького змісту, а також звинувачення в надмірному лібералізмі та звалтуванні кріпачки виявилися непереконаливими і марними. Тож не випадково другий допит докорінно відрізняється від першого.

ДОЛГОВ. Вельми прошу вибачення. Я вчора уважніше вчитався у вашу справу. Ви, дійсно, не винні у смерті вашої першої дружини та її доньки. Більше того, одружившись з нерівнею, ви зробили благородний вчинок, на який не кожен здатен. І взагалі, виявляється, ви – надзвичайно рідкісна

і багатогранна особистість! Передусім мене вразила ваша невтомна творча діяльність і всеохоплююче коло наукових інтересів!

КАРАЗІН. Не треба мене хвалити. Краще скажіть, коли мене випустять?

ДОЛГОВ. Як тільки я дочитаю решту конфіскованих у вас під час арешту паперів і дійсно не знайду там криміналу.

КАРАЗІН. Я вас запевняю, що все одно ви там нічого цікавого для себе не знайдете.

ДОЛГОВ. О ні! Тут ви помиляєтеся. Я вже знайшов там дуже цікаві речі. Виявляється ви – крупний дослідник, уваги якого не уникла жодна галузь науки (Чугуй, 2003: 12).

Подальший допит взагалі втрачає юридичні ознаки і нагадує звичайну розмову на наукову тему.

ДОЛГОВ. Із усіх ваших винаходів мене найбільше зацікавив спосіб виготовлення штучних алмазів із кам'яного вугілля. Невже це правда?

КАРАЗІН. Це вже доведено практикою.

ДОЛГОВ. Вибачте, а щось на зразок штучного золота ви не пробували виготовляти?

КАРАЗІН. Алхімією я не займаюся (Чугуй, 2003: 12).

І все-таки Долгов радить Каразину зайнятися пошуками способів виготовлення штучного золота. Він обіцяє йому навіть допомогу. Вислухавши обурення Каразіна тим, що на його винаходи ніхто не звертає уваги, слідчий пропонує йому надіслати свої винаходи за кордон, де наукові ідеї «ловлять на ходу» й одразу ж реалізують.

КАРАЗІН. Ні в якому разі! Іноземці наші наукові ідеї ловлять на ходу навіть тут. Усі винаходи вперше мають одержати наукове втілення на Батьківщині винахідника, а потім ними можуть скористатися й інші народи.

ДОЛГОВ. Тоді треба поспішати.

КАРАЗІН. Як же я можу поспішати, сидячи за ґратами (Чугуй, 2003: 14).

Слід зауважити, що особливістю сюжетного розвитку цієї п'єси є те, що з картинами допиту постійно чергуються картини сну або появи привида в одязі ката. Вони є не лише виразним контрастом до тюремної дійсності, а й найкращим засобом розкриття характерів головних персонажів.

Першою з таких картин є сцена зустрічі юного Каразіна з коханою дівчиною.

ВАСИЛЬ. Марусенько! Невже ти не віриш, що я тебе кохаю?

МАРУСЯ. Вірю, Василечку. Але ми все одно не станемо з тобою на рушник. Ніколи не підемо вінчатися до церкви.

ВАСИЛЬ. Чому, Марусенько, чому?

МАРУСЯ. А тому, що ти панич, а я просто селянська дівчина.

ВАСИЛЬ. Ти така ж проста дівчина, як і я панич. Наші батьки разом боролися з іноземними поневолювачами. Твій загинув під час оборони Азова, а моєму поталанило не тільки вижити, а й стати дворянином. Але ж він ніколи не принижував вручених йому людей, не підносився над ними, бо знав, що раніше на цих землях кріпацтва не було. Та й взагалі будь-який поділ людей на вищих і нижчих є великою дурницею. Справжнє кохання не знає меж! (Чугуй, 2003: 7).

Наступна картина ще світліша. Це зображення весілля молодої пари – Василя і Марусі, відтворене автором п'єси в стилі української народної творчості з широким використанням пісенних партій, виконуваних друзками та боярами.

В неділю рано до сонця,
Сіла Маруся край віконця,
Всі гадочки перегадала,
Дружечок позбирала.
Ой дружечки ви мої,
Звийте віночок тепер мені,
Бо завтра часу не буду мати,

Треба до шлюбу швидко збиратись (Чугуй, 2003: 8).

Але особливо виразною є кульмінаційна картина в розвитку сюжету – це зібрання, пов'язане з пропозицією про потребу відкриття в Харкові університету.

ВАСИЛЬ (*підносячи догори руку*). Вельмишановні пані і панове! Щироповажне слобожанське дворянство і купецтво! Завершуючи свій виступ, я ще раз наголошую, що університет у місті Харкові – це не лише моя мрія, це бажання всіх чесних і благородних, присутніх і відсутніх у цій залі, справжніх патріотів свого краю. Саме тому я на сто відсотків упевнений, що університет неодмінно буде в нашому місті. Він перетворить Харків у нові українські Афіни. Наше місто розквітне за короткий час і буде мати честь готувати для Вітчизни найосвідченіших її синів (Чугуй, 2003: 18–19).

Незважаючи на сильний спротив, у тому числі й губернатора, який заявив, що в разі провалу затіяної справи, її автора чекає тюрма, прозвучала відповідь Василя, яка засвідчила його готовність боротися за реалізацію своєї ідеї будь-якою ціною: «В ім'я відкриття університету в Харкові я не боюся нічого, навіть нечистого. Усе моє життя підпорядковане єдиній меті – зробити благо для нашої Батьківщини, для нашої милої України!» (Чугуй, 2003: 20).

Не зупинили юного Каразіна й інші голоси: «Не вірте йому! Він обдурав царя! Під суд його!»

ВАСИЛЬ. Щоб довести правдивість і щирість моїх слів, я перший жертвую на будівництво університету в місті Харкові 500 рублів – усе, що в мене залишилося від батьківської спадщини. Прошу і вас, у кого є істинна любов до свого краю, зробити посильний внесок. (*Стає на коліна*). Молю вас! Благаю! (Чугуй, 2003: 20).

Проект Каразіна не канув у минуле лише завдяки підтримці передводителя дворянства Донець-Захаржевського, який подарував на будівництво університету 500 рублів, а за ними міський голова Урюпін – 2500 рублів, батько Квітки-Основ'яненка – землю під забудову і 1000 рублів, генерал Хорват – 5000 рублів.

Урочисте відкриття університету в Харкові справді відбулося в 1805 році. Але, як не дивно, на цих урочистостях не було В.Н. Каразіна. Цьому посприяли кар'єристи, заздрісники і кляузники, зокрема й столичні чиновники найвищого рангу. Цей факт надзвичайно сильно вразив Василя Назаровича, породив у нього зневіру і песимізм. Його настрої особливо виразно відтворений автором п'єси «Зрадлива доля» під час зустрічі Василя із Сашею, яка щиро його покохала, незважаючи на невдачу. На спробу відмовитися взяти з нею шлюб вона терпелив запитує: «Чому? Раніше ти говорив інше».

ВАСИЛЬ. Тому, що я Дон-Кіхот, який уміє тільки фантазувати. Жоден із моїх проектів не став реальністю.

САША. Це не зовсім так. Університет у Харкові відкрито.

ВАСИЛЬ. Але ж у мене його вкрали злодії в чиновницьких мундирах. Того, хто найбільше доклав зусиль до появи університету, хто вклав у нього всі свої кошти, не запросили навіть на відкриття. Це все одно, що матері не дозволили б подивитися на немовля, яке вона народила (Чугуй, 2003: 16).

Про те, наскільки важкими були переживання Каразіна, свідчать також подальші слова його скарги: «Краще смерть, ніж утрата університету. Мені тепер все одно. Я так хотів посприяти процвітанню моєї Батьківщини – моєї милої України. І втратив усе – дружину, доньку, навіть батьківське помістя. Нічого в мене не залишилося, крім нещасної моєї фантазії. Хто я тепер? Бідний богодухівський дворянин, який обріс боргами, як бур'яном! Жалюгідний метелик, якому обпалили крила, щоб він ніколи не злетів угору. Кому такий чоловік потрібен? Кому?»

САША. Тому, хто його по-справжньому кохає. Хто знає його більше, ніж він сам себе. Ні, Василечку! Ти не метелик і не Дон-Кіхот. Ти орел, якого не можуть зупинити ніякі бурі!

ВАСИЛЬ (*схопившись, падає на коліна*). Дякую тобі, моя доле! Я постараюсь бути іншим (Чугуй, 2003: 17).

САША (*узавши його за руку, підводить з колін*). Не треба, Василечку. Будь таким, яким ти є. Саме за це я тебе й покохала» (Чугуй, 2003: 18).

В.Н.Казазін справді залишився непохитним у своїх поглядах і справах, уперто боровся із брехнею і несправедливістю, ніколи не йшов на компроміси заради власної вигоди. На пропозицію слідчого «не турбувати царя своїми проектами» прозвучала категорична відповідь: «Як же я можу займатися тільки наукою, коли навколо стільки безпорядків. Адже у нас реально існує приховане рабство і найгрубіше форми приниження та експлуатації... Якщо ми не здійснимо негайно реформи в економічному і політичному житті, нас чекає велика катастрофа» (Чугуй, 2003: 26).

Не менш переконливими виявилися і слова спростування звинувачення щодо запровадження у селі конституції, непогодженої з царською адміністрацією: «Кручинська конституція, як і Харківський університет – це моя гордість! Це приклад реформи не тільки для України, а й для всієї Росії. У результаті введення моєї конституції хлібороб нарешті став справжнім господарем землі. Як доказ – продуктивність його праці зросла вдвічі, а смертність серед селян зменшилася втричі» (Чугуй, 2003: 28).

Після таких неспростовних аргументів навіть слідчий змушений був визнати, що В.Н. Каразін абсолютно не змінився, висловлюючи йому пораду все-таки піти хоч на маленький компроміс із владою, щоб не потрапити в Сибір на каторгу: «Отже, подумайте! У вас є дружина і шестеро діток. Найстаршій із них лише чотирнадцять, а наймолодшому – два роки. Добре подумайте. Особливо про те, як виробляти штучне золото» (Чугуй, 2003: 29-30).

Неважко помітити, що цей діалог-дискусія має виразне політичне забарвлення і переконливо спростовує твердження тих, хто вважає недоцільним їх використання в драматургічному творі, які нібито гальмують розвиток дії. Насправді таке явище спостерігається лише тоді, коли політичний діалог-дискусія не відповідає вимогам драматургічної поетики, чого не можна сказати про щойно процитовані фрагменти із драми «Зрадлива доля». У ній, як, до речі, і в інших п'єсах О.Чугуя, такі діалоги, настільки драматургічні, що навіть відносно довгі репліки не гальмують дію, не викликають втоми глядача. Такими є, наприклад, репліки Донець-Захаржевського, звернені до Каразіна: «Можновладці не люблять,

коли їх повчають, особливо такі, як ти, зліплені з іншої, ніж вони, глини. Не чесні порадики, а раби і лакеї їм потрібні. Плюнь, Василю на тих царів! Згадай слова першого вчителя – Григорія Савича Скороводи: «Найгірша хвороба – це сліпа віра в царя!» Іроди ніколи не були й не будуть людьми, бо без крові й кроку не можуть ступити. Вони свій народ зневажають, не кажучи вже про нас» (Чугуй, 2003: 32).

Аналогічно гострими і надзвичайно переконливими є також інші репліки цього персонажа, адресовані В.Н. Каразіну: «А чи багато користі з того, що ти став монархістом? Глянь, що вони з тобою зробили за півроку. Ти на людину не схожий. А за віщо? За те, що насмілився говорити правду прямо у вічі. Не будь ідеалістом, Василю Назаровичу. Згадай, як наш імператор прийшов до влади, переступивши через труп свого батька. Не демократичні Афіни, а рабовласницький Рим їм потрібні. Коли припече, вони всіх демократів за один день перевішають на Сенатській площі» (Чугуй, 2003: 33).

Як відомо, так воно й сталося після придушення царатом декабристського повстання. Отже, заслуга автора драми «Зрадлива доля» в тому, що він засобами драматургічного слова у невеликій за обсягом п'єсі зумів надзвичайно правдиво відобразити суворі реалії тогочасної дійсності, максимально розкрити багатогранні характери персонажів свого твору, передусім В.Н. Каразіна, який за непокірність, незважаючи на вірність цареві, одержав тюремне ув'язнення, а потім заслання у власне помістя без права виїзду навіть за межі свого маєтку.

Показово, що стійкість і безкомпромісність В. Каразіна позитивного вплинула навіть на світогляд слідчого, особливо після ознайомлення з царським указом, цинічним за своєю суттю. Із уст слідчого довільно вилітають слова – монолог гостровикривального змісту: «Ну що ж! Віват, Шліссельбурзька твердине! Ти зламала хребет ще одному великому чоловікові. Можливо, другому Галілею, а можливо, й другому Джордано Бруно. (*Звертає погляд до зали*). А в ім'я чого? В ім'я спокою його величності августійшого імператора! Спостерігаючи таке варварство, самому стає соромно і страшно жити в такому суспільстві» (Чугуй, 2003: 38).

Насправді остаточно «зламати хребет» В.Н. Каразіну нікому не вдалося. Він уперто продовжував свої наукові дослідження, навіть будучи відстороненим від університету, зробивши при цьому дивовижні відкриття, зокрема в галузі метрології, біології, природознавства, хімії,

фізики та інших наук. Особливо цінною була сконструйована В. Каразіним лодка-пароплав, яка приводилася в рух струмком пари, спрямованим у воду крізь дно лодки через металеву трубку, приєднану до самовара, в якому вироблялася ця пара. Необхідно зауважити, що це була ідея реактивного двигуна, не тільки винайдена, а й підтверджена експериментально. На жаль, вона запатентована іншими вченими, які відкрили її значно пізніше.

Підсумовуючи аналіз п'єси, ще раз підкреслимо, що її автор, не уникаючи правдивого показу істинної суті тюремної дійсності, відтворюючи її ретроспективно за допомогою переслідування Каразіна привидом ката, правдиво відобразив реалії тогочасної дійсності. Майстерність О. Чугуя виявилася передусім у вмінні вдало використати елементи детективного сюжету для всебічного показу багатогранної діяльності В. Каразіна, великого значення його відкриттів, з'ясування своєрідності його світогляду та особливостей характеру.

Автор п'єси «Зрадлива доля», за його власним зізнанням, «не захоплювався художніми домислами, хоч і мав на це право»: «Для загострення сюжету можна було б показати спробу Василя Назаровича вдатися до самогубства, наприклад, у період найбільшої його образи – грубого від-

сторонення від університету, не запрошення на його відкриття, а особливо під час перебування у тюрмі. Це мало б художній ефект, але не відповідало б дійсності. В.Н. Каразін був людиною, яка володіла, крім усього іншого, великою силою волі» (Чугуй, 2010).

Аналогічно достатньо переконливим є пояснення автора, чому п'єса має назву «Зрадлива доля»: «На наш погляд, вона найповніше відбиває своєрідність взаємодії В.Н.Каразіна з тогочасною дійсністю. Доля, справді, подарувала йому великий розум і талант організатора, обіцяючи пристойне майбутнє – визнання, славу і пошану за напружену й невтомну працю в різних галузях науки. Сталося не так, як гадалося. Каразіна не тільки не запросили на бодай рядову роботу в університетських лабораторіях, а й намагалися відсторонити його від цього навчального закладу. Його наукові виклади через байдужість і нездатність вітчизняних учених усвідомити неоціненну значущість для майбутніх поколінь не були запатентовані. Їх повторили пізніше іноземні вчені, документально зафіксувавши за собою право на пріоритет цих винаходів. Так сталося, наприклад, із згаданою вище ідеєю реактивного двигуна, уперше освоєною й експериментально доведеною В.Н. Каразіним» (Чугуй, 2010).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вірченко Т. Дискурс, еволюція, типологія художніх конфліктів української драматургії 1990–2010 років. (Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література»). Львівський національний університет ім. І. Франка. Львів, 2012. 32 с.
2. Конончук Т. І. Вітаємо з добрим ужинком: просвітянину і драматургу Олексієві Чугую – 80. Слово Просвіти, 2015. № 4 (796), 29 січня – 4 лютого, С. 15.
3. Куриленко І.А. Багатогранність таланту О. П. Чугуя: учителя, літературознавця, драматурга. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія», (80), 2019. С. 35–39.
4. Куриленко І.А. П'єса «Степовий орел» О.П.Чугуя – зразок драматургічного портрета в жанровій системі біографічної творчості письменника. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія», (81), 2019. С. 118–122.
5. Новиков А. «Театр абсурду» Олексія Чугуя. Українська література в загальноосвітній школі. Науково-методичний журнал, 2013. №12. С. 11–13.
6. Телехова О. П. Драматургія О. П. Чугуя: інсценізація роману О. Гончара «Собор». Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія. Випуск 80, 2019. С. 30–34.
7. Тхорук Р. Художній світ сучасної української драми (1990-2002): наздоганяючи традицію. Записки наукового товариства імені Шевченка. Т. ССXLV. Праці театрознавчої комісії. Львів, 2003. С. 417–429.
8. Чугуй О.П. Зрадлива доля: Драма. Харків: Просвіта, 2003. 40 с.
9. Чугуй О.П. Моя зустріч із В. Н. Каразіним. Харківський університет. 2010. 29 січня, URL: http://gazeta.univer.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=49&Itemid=67 (дата звернення 29.01.2023)

REFERENCES

1. Virchenko T. Dyskurs, evoliutsiia, typologiia khydozhnich konfliktiv ukrainskoi dramaturgii 1990–2010 rokiv. [Discourse, evolution, typology of artistic conflicts of Ukrainian drama of 1990–2010] (Abstract of the dissertation ... Doctor of Philology: specialty 10.01.01 «Ukrainian Literature»). Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2012. 32 p. [in Ukrainian].
2. Kononchuk T. Vitaiemo z dobrym uzhunkom; prosvitianyynu I dramaturgu Oleksiievi Chuhuyu – 80. [Congratulations on a good dinner: educator and playwright Alexei Chuhay – 80]. Slovo Prosviti, 4 (796), January 29 – February 4, 2015. p. 15. [in Ukrainian].

3. Kurilenko I. Bagatogrannist talantu O. P. Chuhuia: uchytelia, literaturoznavtsia, dramaturga. [Versatility of O.P.Chuguy's talent: teacher, literary critic, playwright]. Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. Series "Philology", 2019. № 80, pp. 35–39. [in Ukrainian].
4. Kurilenko I. Piesa O. P. Chuhuia «Stepovyi orel» – zrazok dramaturgichnogo portreta v zhanrovii systemi biografichnoi tvorchosti pysmennyka. [The play «Steppe Eagle» by O.P. Chuguy is an example of a dramatic portrait in the genre system of the writer's biographical work] Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. Series "Philology", 2019. № 81, pp. 118–122 [in Ukrainian].
5. Novikov A. "Teatr absurdu" Olexiia Chuhuia. [«Theater of the Absurd» by Alexei Chuguy]. Ukrainian Literature in the Global Educational School. Scientific and methodical journal, 2013. № 12. pp. 11–13. [in Ukrainian].
6. Telekhova O. Dramaturhiia O. P. Chuhuia: instsenizatsiia romanu O. Honchara «Sobor». [Playwriting by O. P. Chuguy: staging of the novel "The Cathedral" by O. Honchar] Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. Series "Philology", 2019. № 80, pp. 30–34 [in Ukrainian].
7. Thoruk R. The artistic world of modern Ukrainian drama (1990-2002): catching up with tradition. [The artistic world of modern Ukrainian drama (1990–2002): catching up with tradition]. Notes of the scientific partnership named after Shevchenko. T. CCXLV. Pratsi theatrical committee. Lviv, 2003. pp. 417–429 [in Ukrainian].
8. Chuhui O. Zradlyva dolia: Drama. [“Changeable fate”: Drama] Kharkiv: Prosvita, 2003. 40 p. [in Ukrainian].
9. Chuhui O. Moia zustrich iz V. N. Karazinym. [My meeting with V. N. Karazin]. Kharkiv University. 2010. 29 September, URL: http://gazeta.univer.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=49&Itemid=67 (date of birth 29.01.2023) [in Ukrainian].